

MONITORING ŚLEPOWRONA

Instrukcja prac terenowych

1. Podstawowe informacje o programie

Monitoring ślepowrona jest prowadzony przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Program rozpoczęto w 2009 roku w ramach Monitoringu Gatunków Rzadkich w całości finansowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Monitoring ślepowrona prowadzony jest przez wykwalifikowanych ornitologów, zajmujących się cenzusem gatunku w dolinie górnej Wisły od dwóch dekad. Dzięki znajomości biologii lęgowej ślepowrona, jego wymagań siedliskowych i doświadczeniu w liczeniu gatunku w koloniach lęgowych, uzyskane wyniki obciążone są niewielkim błędem. Istotne, że można je łączyć z już zebranymi liczeniami gatunku w dolinie górnej Wisły, a tym samym seria pomiarowa obejmuje coroczne liczenia począwszy od roku 1990. Ponadto kontrolami objętych jest kilka sporadycznie zajmowanych stanowisk w pozostałej części Polski.

Cele monitoringu:

- uzupełnienie obrazu rozmieszczenia i oszacowanie liczebności krajowej populacji ślepowrona;
- śledzenie zmian liczebności w dłuższej perspektywie czasu;
- wskazanie przyczyn bezpośrednich lub pośrednich zmian liczebności;

2. Gatunek objęty monitoringiem

Ślepowron jest gatunkiem z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, w Polsce jest ściśle chroniony, uznany za szczególnie zagrożony i wymieniony w Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Krajowa populacja jest skoncentrowana na niewielkim obszarze w dolinie górnej Wisły, gdzie liczebność oceniono na 580 par w roku 2005, a aktualnie na ok. 750 par.

Gatunek kluczowy dla 4 ostoi ptaków o znaczeniu europejskim, które są w sieci OSOP Natura 2000. Są to ostoje: Dolina Górnej Wisły, Stawy w Brzeszczach, Dolina Dolnej Soły, Dolina Dolnej Skawy. Cała populacja krajowa koncentruje się na obszarach Natura 2000.

Ślepowron zasiedla stawy rybne, doliny rzeczne i zwirownie. Kolonie lęgowe znajdują się w gęstych zakrzaczeniach. Loty żerowiskowe odbywają się w promieniu kilku kilometrów od miejsca lęgowego.

3. Parametry populacyjne podlegające rejestracji

Należy ustalić bezwzględną liczbę par lęgowych ślepowrona na stanowisku. W miejscach niedostępnych, w których nie jest możliwa bezpośrednia kontrola potencjalnego lęgowiska, liczba par jest szacowana z podaniem zakresu liczebności, gdzie dolny zakres liczebności dotyczy wyłącznie par lęgowych, a górna wartość zakresu ujmuje liczbę par lęgowych łącznie z parami prawdopodobnie lęgowymi, a więc np. budującymi gniazdo.

Na podstawie dwóch kontroli można ocenić ogólny wskaźnik rozrodu w danej kolonii/lokalizacji poprzez policzenie młodych, Nielotnych osobników.

4. Definicję populacji docelowej

Monitoring ślepowrona oparty jest na kontroli znanych miejsc regularnego gniazdowania tego gatunku w południowej Polsce, głównie w dolinie górnej Wisły. Ponadto kontrolami objęte są: Park Narodowy

Ujście Warty, zbiornik Jeziorsko, stawy w Górkach i Zbiornik Otmuchowski, gdzie w ostatnich latach ślepowrony sporadycznie gniazdowały lub prawdopodobnie gniazdowały. Nowe stanowiska lęgowe będą na bieżąco włączane do monitoringu krajowego. Dotychczasowy charakter występowania gatunku w Polsce – niewielki zasięg lęgowy skoncentrowany w dolinie górnej Wisły – nie rokuje, żeby gatunek zaczął nagle się rozprzestrzeniać w najbliższych latach, lecz biorąc pod uwagę wykładniczy wzrost populacji ślepowrona na stałym lęgowisku jest to w przyszłości możliwe. Dlatego należy weryfikować na bieżąco wszelkie przesłanki, które sugerują możliwość gniazdowania w nowych miejscach.

5. System próbkowania

Liczenia obejmą wszystkie aktualne stanowiska lęgowe ślepowrona w Polsce.

5.1. Wielkość powierzchni próbnych

Stanowiska wpisane są w kwadraty 10 km x 10 km.

5.2. Liczba powierzchni próbnych

Kontrolami objętych zostanie 7 powierzchni zlokalizowanych w dolinie górnej Wisły.

5.3. Sposób wskazania powierzchni próbnych

Kontrola wszystkich ślepowrona znanych w latach 2007-2009.

6. Frekwencja pomiarów

Monitoring ślepowrona prowadzony jest corocznie w wytypowanych kilkunastu miejscach.

7. Technika kontroli terenowej

7.1. Ogólne określenie metodyki

Kontrole terenowe obejmują znane stanowiska ślepowrona w dolinach rzek z łozowiskami nadrzecznyymi, na wyspach, w żwirowniach i na stawach hodowlanych.

Stwierdzenie ptaków w sezonie lęgowym, szczególnie kilku osobników w miejscu, gdzie dotąd nie gniazdowały, jest sygnałem do prowadzenia dalszych obserwacji i przeszukiwania potencjalnych miejsc lęgowych. Obserwacje są prowadzone z dystansu oraz podczas bezpośredniej kontroli stanowisk.

7.2. Liczba kontroli w trakcie jednego sezonu badawczego i ich terminy

W monitoringu przyjęto dwa terminy prowadzenia kontroli:

- 10-20 czerwca
- 10-20 lipca

Pierwsza kontrola ma na celu określenie sposobu zajęcia stanowiska przez ślepowrony w danym sezonie i wstępną ocenę liczby par. Podczas drugiej kontroli odbywa się liczenie zajętych gniazd.

Należy wykonać dwie kontrole stanowisk w sezonie, również wtedy, gdy podczas pierwszej kontroli nie wykryto ptaków.

7.3. Pora kontroli

Najlepszą porą na kontrolę stanowiska są wczesne godziny poranne i wieczorne. W miejscach stałego gniazdowania ślepowrona pora kontroli nie ma istotnego znaczenia.

7.4. Przebieg kontroli w terenie

Należy wytypować miejsca skąd jest najlepszy widok na kolonię lub potencjalne miejsce gniazdowania ślepowrona. Zwykle wystarczy prowadzenie obserwacji z jednego punktu. Jeśli dokładne zlustrowanie potencjalnego siedliska z jednego punktu nie jest możliwe, to konieczne jest wykonanie obserwacji z kilku miejsc. Czas obserwacji z jednego punktu powinien wynosić przynajmniej pół godziny. Punkty obserwacji nie mogą być usytuowane w odległości mniejszej niż 50 m. od kolonii ze względu na możliwość płoszenia się ptaków. Obserwacje potencjalnego siedliska lęgowego ślepowrona z dystansu można połączyć z bezpośrednią kontrolą kolonii, podczas której uzyskane będą dowody gniazdowania.

Wtedy też należy policzyć wszystkie zajęte gniazda. Gdy gniazd jest dużo i są one zlokalizowane w gęstych zaroślach, konieczne jest nietrwałe znakowanie gniazd tak, aby nie policzyć ich powtórnie.

Kontrolę bezpośrednią w kolonii należy przeprowadzić w momencie, kiedy najstarsze pisklęta w kolonii mają nie więcej niż 2 tygodnie i jeszcze nie opuszczają gniazd. Kontrola w późniejszym terminie, kiedy pisklęta nie potrafią latać, a już przemieszczają się po całej kolonii, może doprowadzić do strat w lęgach. Spłoszone pisklęta mogą wskakiwać do wody i odpływać z kolonii. Zagubione pisklęta prawdopodobnie nie powrócą już do kolonii i będą silnie narażone na schwytanie przez drapieżnika. Kontrola czynnej kolonii nie powinna trwać dłużej niż jedną godzinę. Należy ją przeprowadzić w godzinach porannych, kiedy nie jest jeszcze gorąco, ale należy również unikać dni, kiedy nastąpiło ochłodzenie i są ciągłe opady deszczu. Kontrolę kolonii mogą prowadzić 2-3 osoby jednocześnie, jednak w okresie lęgowym powinny poruszać się w odległości do 2 m od siebie. W ten sposób płoszenie ptaków będzie zredukowane tylko do jednej części kolonii. Kontrola stanowisk po zakończeniu lęgów może trwać dłużej.

7.5. Stymulacja głosowa

Podczas prac terenowych nie należy stosować stymulacji.

8. Jednostka monitoringu

Liczenie obejmuje pary, dla których ustalane są kryteria lęgowości.

9. Wskazówki odnośnie interpretacji wyników

Pojedyncze obserwacje ptaków dokonane w odpowiednim siedlisku lęgowym mogą być uznane jedynie jako przesłanka do podjęcia poszukiwania przypadków gniazdowania gatunku i nie są wykorzystywane do podania oceny liczebności na stanowisku. Wykaz kryteriów lęgowości dla ślepowrona zamieszczono w tabeli.

Kategoria gniazdowania		Opis obserwacji
O	stanowisko niezajęte	brak ptaków
A	gniazdowanie możliwe	stwierdzenie pojedynczych ptaków dorosłych lub młodocianych podczas jednej kontroli
B	gniazdowanie prawdopodobne	stwierdzenie kilku (>5) ptaków dorosłych lub młodocianych podczas obu kontroli, obserwacja ptaków dorosłych w szacie godowej (czerwone lub ciemnoróżowe nogi); zaniepokojone ptaki latające nad obserwatorem, dorosłe ptaki z materiałem na gniazdo w dziobie
C	gniazdowanie pewne	stwierdzenie zajętego gniazda – wysiadywane, z jajami, z pisklętami; nietotne młode wspinające się po gałęziach krzewów i drzew; podloty z puchem na głowie; słyszane z daleka głosy piskląt w miejscach, gdzie były obserwowane ptaki dorosłe

10. Informacje dodatkowe

Podczas kontroli z użyciem sprzętu pływającego należy zachować zasady bezpieczeństwa. Kontrola stanowisk na obszarach chronionych lub prywatnych wymaga uzgodnień z zarządcą terenu i uzyskania odpowiedniego zezwolenia.

Wypełnione formularze należy przesłać do **1 sierpnia 2010** do koordynatora krajowego – dr. Jacka Betleja.

Wszelkie wątpliwości dotyczące metodyki liczeń i spraw formalnych można kierować do koordynatora krajowego monitoringu ślepowrona **Jacka Betleja**:

**Dział Przyrody, Muzeum Górnośląskie, Plac Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom,
betleja@muzeum.bytom.pl, 602 304 397**

Opracował: *Jacek Betleja*